

Jankovics László

Az eurózónához való csatlakozás időzítése

A magyar gazdaságpolitika előtt álló egyik legaktuálisabb kihívás a közös valuta átvétele időpontjának meghatározása. A tanulmány ennek a komplex kérdéskörnek a közgazdasági és politikai gazdaságtani elemzését végzi el, térségi összefüggésben tárgyalva a hazai trendeket. Kiindulópontként leszögezhető, hogy az euró bevezetése várhatóan 0,5–1 százalékpont addicionális többletet generálna a reál GDP hosszú távú növekedési üteméhez a kelet-közép-európai országokban. A közös valutára kitűzött jelenlegi 2010-es hivatalos céldátum technikailag tartható hazánk számára, hiszen 5 évre a közös valuta bevezetésétől nem állt jobban a maastrichti konvergenciakritériumok tekintetében a jelenlegi eurózóna-tagok jelentős része sem. Az írás sorra veszi az euró bevezetése időpontjának halogatása melletti szokásos érveket és ellenérveket annak fényében, hogy a globalizált pénzügyi piacok és a masszív spekulációs tevékenység mellett inkább önveszélyes, mint hatásos fegyver egy kis, nyitott ország számára a pénzügypolitikai autonómia fenntartása. Az euróövezethez történő csatlakozás sikeres levezénylése szempontjából kulcsfontosságúnak ígérkezik az erős politikai elkötelezettség mind az új tagok, mind az uniós intézmények részéről, ami szükséges lehet a népszerűtlennek ígérkező konszolidációs intézkedések meghozatalához. A tanulmány végkövetkeztetése szerint a pénzügyi stabilitás elérése sokkal könnyebb lehet a közös valutát használó országnak, ebből következik, hogy az eurót nem célszerű a felzárkózás gátjaként interpretálnunk, hanem lehetőségként a felzárkózás gyorsítására.

Journal of Economic Literature (JEL) kód: E42, E58, F33

Kulcsszavak: valutaunió, monetáris integráció, EMU, Kelet-Közép-Európa

2003 áprilisában az uniós csatlakozási szerződést ünnepélyesen aláírták Ciprussal, Csehországgal, Észtországgal, Lengyelországgal, Lettországgal, Litvániával, Magyarországgal, Máltával, Szlovákiával és Szlovéniával. A belépést támogató népszavazások sorozata után 2004. május 1-jén az Európai Unió eddigi legnagyobb kibővítési körében a fentiek – nyolc kelet-közép-európai (KKE) ország és két kis mediterrán szigetállam – hivatalosan is taggá váltak. Az elfogadott *acquis communautaire* alapján a frissen belépettek számára kötelező a részvétel a Gazdasági és Monetáris Unióban (GMU), vagyis jogilag kizárt olyan úgynevezett „opt-out” vagy „opt-in” klauzulák elérése, amilyeneket korábban az Egyesült Királyság és Dánia biztosított magának az 1990-es évek elején a Maastrichti Szerződés ratifikációjáért cserébe. Következésképpen az új tagállamok esetében nem a közös valuta átvételének a bekövetkezése kérdéses, hanem „csupán” annak időzítése. Ennek megfelelően az euróövezethez történő csatlakozás feltételrendszerével harmonizálniuk kell a tízeknek, amelynek kulcsa a nominális makromutatókra vonat-

kozó maastrichti konvergenciakritériumok teljesítése, valamint a költségvetési politika számára kereteket szabó Stabilitási és Növekedési Egyezmény betartása.

Habár a tanulmány fókuszpontjában lévő kelet-közép-európai országok¹ a valutata-nácstól a szabad lebegtetésig húzódó széles spektrumon belül különféle pénzügypolitikai rezsimeket követnek, a végcél azonos: az évtized végére mindegyikük szeretné magát az eurózónán belül tudni. A közös valuta átvétele valószínűleg több csoportos hullám-ban fog megtörténni, vagyis az időpont meghatározásában szerepet játszanak a regio-nális megfontolások is, ugyanis adott esetben bizonyos országokat be kell majd várniuk a feltételeket korábban teljesítőknél. A térségben egy gyorsabb és egy lassabb csatlako-zási stratégia látszik jelenleg kibontakozni, de az egyes csapatokon belül sem homogén a kép: a 2010-es időpontot például egyrésztől a ráérősebb tempót választó csehek az első pillanattól kezdve képviselték (Mladek 2003), míg Magyarország a fiskális divergencia miatt kényszerült rá eredeti céldátumát módosítva az új időpont kitűzésére.

Az euró bevezetésének időzítéséről szóló vita szakszerű áttekintéséhez szükségünk van a monetáris unióhoz kapcsolódó jogi előírások és a kiindulópontul szolgáló mak-rogazdasági adatok tanulmányozására is, így a következőkben elsőként ezeket fogom tisztázni.

Az eurózóna keleti kibővítésének jogi háttere

A csatlakozási szerződés és a releváns uniós dokumentumok egyértelműen kijelölik azokat a sarokpontokat, amelyekben belül tervezhető a monetáris integráció pályája a kelet-közép-európai gazdaságok számára. A monetáris unióval kapcsolatban a legfon-tosabb szabályról a csatlakozási szerződés 4. cikkelye rendelkezik², amely kimondja, hogy a monetáris unióra való törekvés egyértelmű kötelezettség a friss tagok számára, és ezzel – ahogyan korábban is említettem – egyben kizárja, hogy bármelyikük később úgynevezett „opt-out” jogosítványokat próbáljon kiharcolni magának. Az Unió részéről a tartós kimaradási lehetőségek elvetése logikus fejleménye a csatlakozás általános fel-tételrendszeréül szolgáló 1993-as koppenhágai kritériumoknak, amelyek egyike előírja a tagjelölteknek, hogy teljes mértékben vállalniuk kell a gazdasági és monetáris unióval kapcsolatos kötelezettségeket (Farkas – Várnay 2000:135–137).

A csatlakozóknak azonban így is marad elegendő mozgástér, ami az első körben részt nem vevők közül a korábban említettek (Egyesült Királyság, Dánia) melletti har-madik EU-tagállam, Svédország teremtette precedensen alapul. Stockholm számára az eurózónától való távol maradást biztosító jogi klauzula elérése az 1995-ös csatlakozásuk után már nem volt kivitelezhető. A svéd vezetés – érzekelve a társadalom megosztott-ságát és ellenállását az ügyben – a kritériumok tudatos nem-teljesítése mellett döntött. Ezt nyilván nem az infláció vagy az államháztartási hiány ártalmas felpörgetése révén érték el, hanem egyszerűen nem léptették be a koronát az európai árfolyam-mecha-nizmusba (Exchange Rate Mechanism, ERM), ezzel az árfolyam-politikai kritériumot

¹ A térségi kitekintésben a korábban felsorolt csatlakozók közül csak a nyolc poszt-szocialista országgal, valamint a várhatóan 2007-ben uniós taggá váló Romániával és Bulgáriával foglalkozik a tanulmány. Utóbbi kettő bevonása az elemzésbe már csak azért is indokolt, mert elképzelhető, hogy ezen államok beérik a közös valuta átvételének idejét tekintve a visegrádi országcsoportot.

² „A csatlakozás időpontjától kezdődően, az EK Szerződés 122. cikké értelmében vett eltéréssel rendelkező tagállam-ként valamennyi új tagállam részt vesz a Gazdasági és Monetáris Unióban.” (Csatlakozási Szerződés 2003:6.)

technikailag nem tudták teljesíteni. A megoldást Brüsszel hallgatólagos jóváhagyással fogadta, ugyanis pontosan felmérték, hogy értelmetlen konfliktusokat váltana ki egy tagország mesterséges bekényszerítése a közös valuta induló csapatába³. Így aztán 1998 elején a Bizottság és az Európai Központi Bank jogelődjeként funkcionáló Európai Monetáris Intézet hivatalosan megállapította, hogy Svédország nem felelt meg az előírt követelményeknek az ERM tagság hiánya miatt. Az értékelésnél referenciaévként szolgáló 1997-ben egyébként néhány más kritériumot tekintve Stockholm az élbolyban teljesített, egyedül az államadósság szintje haladta meg az előírt 60%-os mértéket, de esetükben is érvényesült a csökkenő trend, amit a jóval nagyobb, 120% feletti adósságtömeggel küszködő Belgium és Olaszország esetében is elég volt a kedvező döntés eléréséhez.

A jelenlegi hivatalos út alapján a kelet-közép-európai térségben az euró bevezetésére leghamarabb 2007-ben kerülhet sor. Az utóbbi időben több tanulmány is meggyőzően érvelt a tagjelölt országok euróérettsége tárgyában (lásd többek között *Gros 2000*, *Kopits 2002*, *Csajbók – Csermely 2002:15–82*), vagyis a szóban forgó piacok nem teljesítenek rosszabbul a fontosabb strukturális és makrogazdasági mutatókat illetően, mint ahogy a déli periféria országai (Görögország, Portugália, Spanyolország) álltak ugyanekkora időbeli távolságban a közös valutától. A nominális konvergenciafolyamat meghosszabbítása érdekében ugyanakkor több posztoszocialista ország fontolgatja a monetáris uniós csatlakozás késleltetését pár évvel a lehető legkorábbi bevezetési időponthoz képest. Ennek elrendezéséhez pedig a korábban kitaposott ösvény szolgálhat alapul, vagyis a nemzeti valuta elhalasztott beléptetése a közös árfolyamrendszerbe. A közeljövőben valószínűleg mindegyik új tagállam döntést fog hozni az új árfolyam-mechanizmus⁴, az ERM II-tagság időzítéséről. Valóságos lakmuspapírrá válhat véleményem szerint ez a kérdés, hiszen azok az országok, amelyek a teljes jogú tagság elnyerését követően viszonylag rövid időn belül beviszik valutájukat a rendszerbe, visszavonhatatlanul deklarálják elkötelezettségüket a lehető legkorábbi monetáris integráció mellett, s ez meglehetősen szigorú gazdaságpolitikai vonalvezetést is igényel a többi konvergenciakritérium biztonságos teljesítése érdekében. Az is világosan körvonalazódott ugyanis az elmúlt években, hogy az érintett országok szándékaik szerint csak a kötelező minimumot, vagyis két évet szeretnének eltölteni az árfolyam-mechanizmusban⁵, túlzottan kockázatosnak ítélve meg a hosszabb átmeneti időszakot, mivel az vonzza a spekulációt, és kiszámíthatatlanná teheti a portfóliótőke-áramlásokat.

Azon országok ugyanakkor, amelyek betartva a szabályos utat, de sietősen szeretnének csatlakozni, hivatkozhatnak az olasz és a finn példára, hogy lehetőség szerint lerövidítsék az esetleges spekulációs tevékenység megerősödését is magával hozó ERM II-es periódust. Az említett országok esetében ugyanis az Európai Bizottság és az Európai Monetáris Intézet rugalmasan értelmezte az előírt kétéves periódust 1998 tavaszán, amikor az EMU III. szakaszának megkezdése előtt az új közös valutát elsőként bevezetők köréről kellett dönteniük. A finn márka ekkor csak 16 hónapja, míg az olasz líra csak 15 hónapja volt tagja a rendszernek! Vagyis az árfolyam-politikai kritérium értel-

³ *Mint közismert, a 2003. szeptemberében rendezett népszavazáson a választók közel 60%-a elutasította a közös valuta bevezetését, így a svéd korona sem vesz részt a közös árfolyam-mechanizmusban.*

⁴ *A monetáris unió III. szakaszának 1999-es indulásával alapjaiban megreformálták az árfolyam-mechanizmust, ami jogi értelemben és funkcionálisan teljes mértékben utódja az ERM-nek, és emiatt kapta az ERM II elnevezést (részletesen lásd erről Polgár (2003) írását.)*

⁵ *Lásd például a lengyel kormány és jegybank tanácskozása után kiadott közös nyilatkozatot 2005 elejéről: LNB 2005.*

mezése már az eddigiek során is tág teret nyújtott mind a monetáris uniós tagság időpontjának kitolásához, mind a hozzá vezető rögös út megkurtításához (*Baldwin és társai 2001:69–77*).

A régió gazdasági érettsége a közös valutára

Az 1989-ben kezdődött rendszerváltó folyamat keretében a kelet-közép-európai szocialista országok a liberális gazdaságpolitikai krédót követték, egyrészt a térségben érdekelt nemzetközi intézmények ajánlásai és nyomásgyakorlása révén, másrészt a korszellem eredményeképpen. Az irigyelt „Nyugathoz” történő felzárkózás a piacgazdaság mihamarabbi kiépülése esetén kecsegtetett sikerrel. Egyfajta „durva” osztályozással élve, míg a KKE-országok előbb-utóbb végrehajtották a standard SLIP⁶ csomagot, addig a balti államok kivételével a volt szovjet tagköztársaságok egyfajta féldemokratikus, oligarchikus jellegű vadkapitalizmusba csúsztak bele a valódi gazdasági és politikai reformok elmaradása miatt. A már uniós tagországgá vált, vagy jelenleg csatlakozásra váró országok esetében is érvényesül az az összefüggés, hogy a piacgazdasági reformokat jelentősen később kezdő Bulgária és Románia mutatói egyelőre elmaradnak a balti, és még inkább a visegrádi országcsoport relatív teljesítményétől (v.ö.: az 1. táblázat adatai).

1. táblázat:

A kelet-közép-európai országok gazdasági teljesítménye a rendszerváltás időszakában (1989=100%)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Bulgária	90,9	83,3	77,2	76,1	77,5	79,7	72,2	68,2	70,9	72,5	76,4	79,6	83,3	87,3
Csehország	98,8	87,3	86,9	86,9	88,9	94,1	98,2	97,4	96,4	96,9	100,0	103,1	105,1	108,3
Észtország	91,9	82,7	71,0	65,0	63,7	66,4	69,0	75,7	79,2	78,7	84,5	89,9	95,3	99,6
Magyarország	96,5	85,0	82,4	81,9	84,4	85,6	86,8	90,7	95,1	99,1	104,2	108,3	112	115,1
Lettország	102,9	89,9	61,1	54,1	55,3	54,7	56,8	61,5	64,4	66,3	70,8	76,4	81,1	86,7
Litvánia	96,7	91,2	71,8	60,2	54,3	56,1	58,7	62,8	67,4	66,2	68,8	73,3	78,3	85,2
Lengyelország	88,4	82,2	84,4	87,6	92,1	98,6	104,5	111,7	117,1	121,8	126,7	128	129,8	134,6
Románia	94,4	82,2	75,0	76,2	79,2	84,8	88,2	82,8	78,8	77,9	79,6	84,2	88,2	92,4
Szlovákia	97,5	83,3	78,0	75,1	79,7	84,4	89,6	93,7	97,7	99,1	101,1	104,9	109,6	114
Szlovénia	91,9	83,7	79,1	81,4	85,7	89,3	92,4	96,6	100,3	105,5	110,4	113,5	116,9	119,9
Európai Unió	102,5	103,9	105,2	104,9	107,8	110,4	112,3	115,2	118,5	122,0	126,4	128,5	129,9	130,8
Csatlakozó Tízek	100,0	90,4	87,9	88,0	91,0	96,0	100,5	105,1	108,9	112,0	116,5	119,5	122,5	126,9

Forrás: *Economic Survey of Europe 2004*:

Nem lehet ennyire egyértelmű különbséget tenni az élenjáró átmeneti gazdaságok között a gazdaságpolitika eredményessége tükrében. Vagyis az egyes országok helyreállítási periódusának mértéke a látványos transzformációs visszaesés után már sokkal

⁶ A gazdasági rendszerváltás feladatait összefoglaló gyakran használt angol SLIP rövidítés a következő szavakat tartalmazja: *Stabilization, Liberalization, Privatization*.

inkább országspecifikus sajátosságokkal magyarázható⁷, mint a gazdaságpolitika vezérfonalaként választott átfogó koncepciókkal. Ugyanakkor bizonyos tanulságok ettől függetlenül levonhatók, akár csak a visegrádi országcsoport és Szlovénia viszonyrendszerét vizsgálva ebben az időszakban. Megítélésem szerint viszonylag jól jelzi egy tranzíciós országnak a piacgazdasági átmenettel kapcsolatos attitűdjét a külföldi tőkebefektetőkkel szemben tanúsított magatartása. Ebből a szempontból Magyarország volt sokáig az éllovas ország, kormányoktól függetlenül nemcsak nyitott volt a privatizációs politika az idegen tőke előtt, hanem kifejezetten ösztönözte szakmai befektetők és globális vállalatok megtelepedését az országban. Csehország és Szlovákia – először még közös államalakulatban – az úgynevezett kuponos privatizációval próbálkozott, amely ugyan hozzájárult az állami tulajdon páratlanul gyors ütemű lebontásához, de sem addicionális tőkebevonást, sem új know-how és menedzsmenttudás megjelenését nem hozta magával, vagyis a vállalati szektor versenyképességét nem befolyásolta alapvetően (Bokros 2000). Az 1990-es évek második felében aztán a külföldi cégektől elsősorban politikai megfontolásoktól szintén tartózkodó Lengyelországgal együtt ezek az országok is megnyitották a működőtőke-befektetők előtt, ami különösen Szlovákiában okozott érzékelhető dinamizmust. Magyarország már 1997 és 2000 között learatta a multinacionális cégek jelentős beruházásainak termőre fordulását alapuló exportboomot, ami az ország gazdaságtörténetében hosszú idő után az első olyan fellendülési időszak volt, amit nem kísért a finanszírozási egyensúly megbomlása, sőt egy ideig még javultak is az államháztartási és a fizetésimérleg-mutatók (Kornai 2000).

Tanulságos lehet Szlovénia és Magyarország közvetlen összevetése is a gazdasági reformok menetét illetően: az eltérő intézményi struktúrák (például az érdekképviseleti csoportok és munkaadói kamarák szervezettsége és alkuereje) és az állami gazdaságpolitikai stratégia eltérései (Magyarország a mikroszféra reformjával, míg Szlovénia a makrostabilizációval kezdett neki az 1990-es éveknek) meghatározták a beáramló tőke mozgásterét és a privatizációs stratégiát is (Ádám 2004). Mindebből következően a gazdasági szerkezetváltásban kulcsszerepet játszó külföldi tulajdon részaránya hazánkban magasabb, mint a kis jugoszláv utódállamban, de ez a különbség csökkent az elmúlt évek során.

A bruttó nemzeti össztermék változását jelző idősorok melletti fontosabb makromutatókat célszerűnek tartjuk a sokat emlegetett maastrichti konvergenciakritériumok tükrében vizsgálni. A közös valutáig vezető út leggyakrabban emlegetett és legtöbb fejlődést okozó feltétele ugyanis nem a jogi szabályozás átalakításában, vagy a gazdasági szerkezet modernizálásában rejlik, hanem az előírt nominális számok teljesítésében. A következő táblázatok az elmúlt évek eredményeit sorakoztatják fel a térségben a régi tagországokkal összevetésben. (A 2–5. táblázat forrása egységesen: *Economic Survey of Europe 2004: 48–49, 196.*)

⁷ Ilyenek lehetnek az országméret, egy külföldi kereskedelmi és beruházó partnerország léte (mint például Észtország számára a finn gazdaság), az agrárszektor részaránya a foglalkoztatásban, a nehézipar súlya a nemzeti össztermékben. Például Csaba (2002c) egyik tanulmányában felvázolja a magyar szocialista modell olyan megkülönböztető sajátosságait, amelyek erőteljesen rányomták bélyegüket a rendszerváltás folyamatára is.

2. táblázat:

A közép-kelet-európai országok GDP-arányos államháztartási egyenlege (%)

<i>Országok</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>
EU-15	-1,6	-0,7	1,0	-1,0	-2,0	-2,3
Euró-zóna	-2,2	-1,3	0,2	-1,6	-2,3	-2,7
Bulgária	1,7	0,4	-0,5	0,2	-0,6	n.a
Ciprus	-4,9	-4,5	-2,4	-2,4	-4,6	-6,3
Csehország	-4,5	-3,7	-4,5	-6,4	-6,4	-12,9
Észtország	-0,4	-4,0	-0,3	0,3	1,8	2,6
Magyarország	-8,0	-5,6	-3,0	-4,4	-9,3	-5,9
Litvánia	-3,0	-5,7	-2,6	-2,1	-1,4	-1,7
Lettország	-0,7	-5,3	-2,7	-1,6	-2,7	-1,8
Málta	-10,8	-7,6	-6,5	-6,4	-5,7	-9,7
Lengyelország	-2,1	-1,4	-1,8	-3,5	-3,6	-4,1
Románia	-3,2	-4,5	-4,6	-3,3	-2,2	n.a
Szlovénia	-2,2	-2,1	-3,0	-2,7	-1,9	-1,8
Szlovákia	-4,7	-6,4	-12,3	-6,0	-5,7	-3,6

3. táblázat:

A közép-kelet-európai országok GDP-arányos bruttó adósságrátája (%)

<i>Országok</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>
EU-15	68,8	67,9	64,0	63,2	62,5	64,0
Euró-zóna	73,6	72,2	69,7	69,4	69,2	70,4
Bulgária	79,6	79,3	73,6	66,4	53,0	n.a.
Ciprus	61,6	62,0	61,7	64,4	67,1	72,2
Csehország	13,7	14,3	18,2	25,2	28,9	37,6
Észtország	6,0	6,5	5,0	4,7	5,7	5,8
Magyarország	61,9	61,2	55,4	53,5	57,1	59,0
Litvánia	16,8	23,4	24,3	23,4	22,8	21,9
Lettország	10,6	13,7	13,9	16,2	15,5	15,6
Málta	64,9	56,2	57,1	61,8	61,7	72,0
Lengyelország	39,1	40,3	36,6	36,7	41,2	45,4
Románia	18,0	24,0	23,9	23,1	22,7	n.a.
Szlovénia	23,9	25,1	26,7	26,9	27,8	27,1
Szlovákia	28,6	43,8	49,9	48,7	43,3	42,8

4. táblázat:

A közép-kelet-európai országok átlagos éves inflációs rátája (%)

<i>Országok</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>
EU-15	1,3	1,2	1,9	2,2	2,1	2,0
Eurózóna	1,1	1,1	2,1	2,3	2,3	2,1
Referenciaérték	2,2	2,1	3,2	3,5	3,0	2,7
Bulgária	18,7	2,6	10,3	7,4	5,8	2,3
Ciprus	2,3	1,1	4,9	2,0	2,8	4,0
Csehország	9,7	1,8	3,9	4,5	1,4	-0,1
Észtország	8,8	3,1	3,9	5,6	3,6	1,4
Magyarország	14,2	10,0	10,0	9,1	5,2	4,7
Litvánia	5,0	0,7	0,9	1,3	0,4	-1,1
Lettország	4,3	2,1	2,6	2,5	2,0	2,9
Málta	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Lengyelország	11,8	7,2	10,1	5,3	1,9	0,7
Románia	59,1	45,8	45,7	34,5	22,5	15,3
Szlovénia	7,9	6,1	8,9	8,6	7,5	5,7
Szlovákia	6,7	10,4	12,2	7,2	3,5	8,5

5. táblázat:

A közép-kelet-európai országok hosszú távú kamatlába
(a 10 éves futamidejű államkötvények alapján, %)

<i>Országok</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>
EU-15	4,94	4,74	5,43	5,00	4,92	4,23
Eurózóna	4,71	4,66	5,44	5,03	4,92	4,16
Referenciaérték	6,64	6,59	7,40	6,94	6,91	6,12
Bulgária	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	8,26	n.a.
Ciprus	6,74	7,36	7,55	7,65	5,37	n.a.
Csehország	n.a.	n.a.	6,94	6,31	4,87	n.a.
Észtország	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Magyarország	n.a.	9,91	8,55	7,94	7,09	6,83
Litvánia	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	5,97	5,22
Lettország	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Málta	n.a.	n.a.	5,75	6,11	5,74	4,98
Lengyelország	n.a.	9,53	11,79	10,68	7,32	5,78
Románia	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Szlovénia	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Szlovákia	n.a.	n.a.	8,33	8,05	6,91	4,99

A fenti adatsorokból jól látható, hogy az utóbbi években a visegrádi országok, köztük is elsősorban Magyarország, sajnos inkább távolodott a fentebb ismertetett feltételek alapján a monetáris uniótól, és a következő esztendőket tekintve további komoly kihívásnak ígérkezik mind az infláció leszorítása, mind pedig az államháztartás konszolidálása, illetve ezzel együtt az évezredfordulón újra megindult adósságnövekedés megfékezése. (Kondrát – Wenhardt 2004). Ráadásul a fiskális fegyelem helyreállítása nemcsak a populista politikai retorika reneszánsza és a választási megfontolások előtérbe kerülése⁸ miatt ígérkezik bonyolult feladatnak, hanem az országcsoport előtt álló feladatok is nehezítik a feladványt. Kopits – Székely (2003) hangsúlyozza azokat a további költségvetési terheket, amelyek a közeljövőben az uniós derogációk lejártának közeledésével jelentkeznek olyan területeken, mint a környezetvédelem, a közműhálózat, az intézményfejlesztés, a közlekedési infrastruktúra. Részben ezekhez kapcsolódik a regionális és kohéziós támogatások lehívásához szükséges társfinanszírozási kötelezettségek teljesítése, amelyek önmagukban is meghaladják a jelenlegi közösségi beruházásokra fordított teljes központi összeget. Mindehhez járul az az évek óta húzódozó probléma is, hogy a visegrádi országok eddig nem teljesítették a még a NATO-tagság keretében vállalt védelmikiadás-növelést sem, ami újabb feszítő terhet jelenthet a közpénzügyek tervezése-menedzselése során.

Megítélésem szerint ugyanakkor semmiképpen sem szerencsés úgy beállítani a helyzetet, hogy mekkora növekedési áldozatokat kell majd hoznia az országnak a közös valuta érdekében. Hiszen az eladósodás megállítása, az inflációs ráta 1-3%-os szinten történő stabilizálása kedvező üzleti környezetet teremt az európai átlaghoz történő reálgazdasági felzárkózáshoz. Hasonlóképpen a prosperitás felé mutat annak megelőzése, hogy az állami túlköltekezés elszívja a forrásokat a magánszféra beruházásai elől, továbbá kielebbe a külső pénzügyi egyensúlyt. Vagyis az elmozdulás a maastrichti kritériumok teljesítése felé az eurótól függetlenül is önérdékként interpretálhatók (Csaba 2002a).

A fenti érvrendszer elfogadása esetén is persze vita tárgyát képezheti, hogy mekkora a térség országaiban a kritériumok teljesítésének időigénye. A szakértők egy része óv attól, hogy túlzottan feszített dezinflációs és konszolidációs pályát jelöljön ki a gazdaságpolitika a maastrichti referenciaértékek felé (Surányi 2002). Az optimális ütemezés kérdése természetesen heves ütközések terepe volt és marad várhatóan a közeljövőben is, lévén spekulatív-logikai úton nem minden kétséget kizáróan eldönthető dilemma. A következő részben végigveszem és elemzem azokat a szempontokat, amelyek relevánsak a közös valutára vonatkozó programok időhorizontjának meghatározásához.

Az időzítési vita érvei

A közös valuta átvételének előnyeit és hátrányait illetően referenciaként a Magyar Nemzeti Bank munkatársai által készített rendkívül alapos, és az egész térségben hivatkozási példaként szolgáló tanulmánykötettel célszerű kezdenünk a tárgyalást, amelyben szám-

⁸ Magyarországon 2002-ben két választást is tartottak (tavasszal parlamenti, ősszel önkormányzati szinten), 2003-ban rendezték az uniós népszavazást, a következő évben pedig első ízben a hagyományosan belpolitikai tematizáltságú Európa Parlamenti választásokat. Ez a tény természetesen nem menti fel a döntéshozókat a felelős költségvetési politika gyakorlása alól, csak magyarázza, hogy miért eshetett a gazdaság irányítása a szinte folyamatos kampánypszichózis csapdájába.

ba vették, illetve megbecsülték az összes lehetséges közgazdasági vonatkozást (*Csajbók – Csermely 2002*). A valutaövezetbe való csatlakozás hatásainak „közös nevezőjének” azt választották, hogy mennyivel járulhatnak hozzá hosszú távon tekintve (20 éves időhorizont) a reálkibocsátás növekedéséhez. Végeredményben 0,6-0,9 százalékponton teszik a szakértők az euró jelentette addicionális növekményt a GDP üteméhez, amely összességében jó pár évvel le is rövidítheti az európai átlaghoz való felzárkózás évtizedeit⁹. A hasznok döntő többsége egyrészt abból fakad, hogy az európai tagországokkal folytatott kereskedelmünk és a velük lebonyolított tőkebefektetések, illetve hitelkapcsolatok bővülni fognak a devizapiaci tranzakciós és konverziós költségek, valamint az árfolyamkockázat eltűnésével. Másrészt a „monetáris stabilitás európai övezetében” mind az állam, mind a vállalati szektor kisebb reálkamatlábakkal és ebből következően kedvezőbb finanszírozási környezettel számolhat.

A számszerűsíthető előnyök forrása egyébként arra is figyelmeztethet bennünket, hogy magának az európai uniós tagságunknak a legfontosabb gazdasági hozadékát sem a Brüsszelből érkező támogatásokban kell látnunk, hanem abban, hogy a magyar üzleti szféra az egységes piacba ágyazottan hatékonyabban használja fel az erőforrásait és versenyképessége nő a világpiacon. A nettó költségvetési kedvezményezettségünk mértékéről a csatlakozásunk óta folyó számháborút figyelve könnyen az a benyomásunk keletkezhet, hogy az említett dinamikus tényezőkről elég sokan hajlamosak megfeledkezni, és csak a strukturális alapok pénzeinek lehívására szűkítik le a potenciális hasznokat.

Az euró mihamarabbi bevezetése mellett szól az is, hogy egy, a tőkeáramlások szempontjából is teljesen nyitott ország nem nagyon engedheti meg manapság azt a „luxust”, hogy még hosszú ideig saját valutát tartson fenn (*Vincze 2004*). A globalizált és deregulált tőkepiacok korszakában valóban költséges és megfontolandó sajátossággá vált az autonóm pénzügypolitika megtartása a kis országok számára. Az elmúlt évtized pénzügyi válságaiból ugyanis leszűrhető az a tapasztalat, hogy nincs olyan gazdaságpolitika, amely mellett teljesen kizárható lenne egy spekulatív támadás bekövetkezése. Ez persze nem jelenti azt, hogy fegyelmezett és felelős vezetéssel ne lehetne jelentősen csökkenteni a kockázatokat.

A fentiek fényében más megvilágításba kerül az a gyakran hangoztatott „ráérősebb tempót” szorgalmazó érv, hogy a saját valuta megtartása nagyobb mozgásteret nyújt az utolérési időszakban bekövetkező külső gazdasági sokkok kezelésére. Emellett a pénzügypolitikai autonómia megőrzése segítséget jelenthet az említett logika szerint az aszimmetrikus sokkok esetén is, amikor a monetáris kondíciók lazításával (árfolyamleértékelés, kamatlábcsökkentés) reagálhat az ország a kedvezőtlen hatásokra, például a világpiacon cserearányok vagy a külpiaci versenyképesség jelentős romlására. Meglátásom szerint ezen véleményeket a monetáris politika hatásosságával kapcsolatban évtizedekkel ezelőttről fakadó és máig élő illúziók táplálják elsősorban, hiszen a közgaz-

⁹ Borowski (2004) a Lengyelországra elvégzett előzetes költség-haszon elemzése hasonló konklúzióra jutott: a szakértők az euró bevezetésének 4-7%-os számszerűsíthető többletet tulajdonít a lengyel GDP szintjében, amelyet várhatóan akár meg is sokszorozhatnak a közös valuta jelentette gazdasági-politikai-társadalmi stabilitás mennyiségileg nehezen megragadható hatásai. Ugyanakkor Erdős (2003: 436-455) amellett érvel, hogy kellő óvatossággal szabad csak kezelnünk ezeket az eredményeket, ugyanis egyrészt a közös valuta átvétele nem biztos, hogy az idézett számításokban feltételezett mértékű kereskedelem-bővülést von maga után. Másrészt a beruházások kamatrugalmaságának a térség országaiiban hagyományosan alacsony foka miatt túlzottan optimistának tartja a reálkamatok csökkenésének növekedésösztönző hatására vonatkozó becsléseket.

dasági elmélet modern főárama és a közelmúlt gazdaságpolitikai tapasztalata szerves egységben mutat rá arra, hogy a pénzügypolitikai eszközök megkoptak egy kis, teljesen nyitott tőkepiacú gazdaság életében.

A fentiek tudatában már kevésbé egyértelmű, hogy ilyen csekély befolyásoló erőért érdemes lenne-e egy viharosnak ígérkező hosszabb időszakban – akár az ERM II-es tagság elhúzódásának kockáztatásával – kitenni a hazai gazdaságot egy potenciálisan pusztító erejű spekulatív támadás veszélyének (Neményi 2003). Ezt az argumentációt erősítve Rostowski (2003) arra mutatott rá, hogy a térség országainak a lendületes növekedési ütemen nyugvó konvergenciapályája még a szokásosnál is nagyobb kríziseket okozhat. A gazdasági teljesítmény felzárkózása ugyanis csak jelentős külföldi tőkebevonással finanszírozható, ami a makrogazdasági összefüggéseknek megfelelően a folyó fizetési mérleg tartósan magas hiányával járna együtt. Ez a jelenség egyrészt igencsak hajlamossá tenné az új tagállamokat, hogy akár a feltörekvő piacokkal kapcsolatos zavarok, akár a globális pénzpiaci kockázati étvágy csillapodása miatti hirtelen leállások a tőkeimportban (*sudden stops*) szinte biztosan pénzügyi válsággá súlyosbodjanak. Másrészt a külső finanszírozási szükséglet hosszú távú jelentkezése miatt a nemzeti valuta fenntartása sokkal merevebb külső fizetési mérleg-korlátot jelentene az utolérési szakaszban, mint amit a stabil valutaunió tagjaként élvezne egy új tagállam.

Az elmondottakat még relevánsabbá teszi az a felismerés, hogy a spekulatív támadások megelőzését nem lehet megnyugtatóan garantálni az új tagállamokban. Gibson – Tsakalatos (2004) rávilágít arra, hogy az euróaspiráns országokban ugyan nem elhanyagolható a makrogazdasági politika fegyelmeztségének és minőségének a tőkevonzó képességre gyakorolt hatása, a fertőzési, átgyűrűzési problémák azonban így sem kizárhatók. A legoptimálisabb politikai keverék sem nyújt ugyanis védelmet egy olyan pénzügyi krízis ellen, amely mögött nem a válság sújtotta gazdaságok közötti reálgazdasági kapcsolatok állnak, hanem az a tény, hogy a szóban forgó országokat a feltörekvő piacok közé sorolják.

A fenti megfontolások ellenében különféle nézőpontból fogalmazódtak meg azok a vélemények, amelyek a lehető legkorábbi eurócsatlakozásra törekvő terveket kérdőjelezzik meg. A Növekedéskutató Intézet szerzőgárdája amellett érvel, hogy a magyar gazdaságpolitika fókuszpontjába a reálkonvergenciát, a mihamarabbi jövedelmi-fejlettségi felzárkózást kell helyezni, amely érdekében az állami eladósodást is fel lehet, sőt fel is kell vállalni (Matolcsy 2004). Ennek a stratégiának az eredményeképpen csak 2010 utáni közös valutát lehet valószínűsíteni. A koncepció gyenge pontjai, hogy egyrészt az állami gazdaságfejlesztés sikeressége nem bizonyított sem elméleti, sem gazdaságtörténeti alapokon, másrészt nem oldja fel a pénzügyi válságok veszélyére vonatkozó felvetést. Ráadásul a tudatosan felvállalt állami adósságfelhalmozási stratégia még fokozná is az érintett piacok sebezhetőségét.

Andor (2003) álláspontja szerint alternatív opciókat is érdemes tanulmányozni az egységes valutaövezethez történő csatlakozás mellett, nem helyes történelmileg determinált végső célként értelmezni az euróövezetet. Megfontolandónak tartja például egy a visegrádi országok szorosabb pénzügy-politikai együttműködésén alapuló Közép-Európai Monetáris Rendszer gondolatát (*i. m.* 49–50). Habár a közös pénz létrehozásának története valóban nem csak mint teleologikus folyamat értelmezhető, a jelenlegi helyzetben az új tagállamok számára nincs igazán se mozgástér, se meggyőző közgazdasági indok valamiféle regionális kooperáció megalakítására, illetve a valutaövezetből való

kívülállásuk tartósítására. Ráadásul maguk az érintett társadalmak is arra törekcsenek, hogy az euró átvételével teremtsék meg gazdasági-monetáris stabilitásukat a belátható jövőben.

Felmerült az a dilemma is, hogy a gyors csatlakozás megnöveli annak az esélyét, hogy fundamentálisan elhibázott (túl erős vagy túl gyenge) árfolyamon rögzítjük irreverzibilisen a közös pénzhez a hazai valutát. Ennek kapcsán leggyakrabban az 1990-es német valutauniót szokás elretentő példaként megemlíteni, ahol az akkoriban politikailag rendkívül népszerű 1:1-es átváltási arányból fakadó kegyetlen alkalmazkodási terheket még másfél évtized után is nyögi a keleti tartományok vállalati szektora. Erre reagálva *Oblath* (2003) szellemesen rámutatott, hogy ez a veszélyforrás valós ugyan, de nincs sok köze az euró bevezetésének időzítéséhez. A hazai és az európai döntéshozók bölcsességére és szakmai kompetenciájára van elsősorban szükség a reális középárfolyam meghatározásánál, amelyet később a piaci szereplők is fenntarthatónak ítélnék meg¹⁰.

Természetesen vannak olyan megfontolások is a vitában, melyek túlmutatnak az új tagországok szűkebben értelmezett gazdasági felkészülési folyamatán. Az első annak észrevétele, hogy a gazdasági tényezők mellett talán túl csekély figyelmet kapnak az eurozóna vonatkozásában a társadalomlélektani megfontolások, pontosabban a gazdasági szereplők (kormány, munkaadók, munkavállalók) egyfajta „stabilitási kultúrájának” kialakulása. Nagyon nehéz, sőt szinte lehetetlen pontosan meghatározni, hogy mikor tekinthető érettnek egy társadalom a közös valutára, néhány példával azonban illusztrálható a kérdés. A munkaadók nem akarnak versenyképességét növelni kizárólag a nemzeti valuta leértékelése melletti lobbizással, amelynek hatásossága egyébként is megkérdőjelezhető (*Oblath – Pénzes 2004*). A munkavállalók visszafogott bérköveteléseket fogalmazznak meg, és elfogadják, hogy a bérkirárlás mértéke nem szakadhat el a termelékenység-növekedés ütemétől. A kormányzat pedig fegyelmezett költségvetési politikát folytat, és nem próbálja inflatorikus intézkedésekkel helyrehozni a fiskális lazaság okozta feszültségeket. Megvannak ugyanis a veszélyei annak, ha a stabilitás kultúráját a szigorú pénzügypolitika kényszeríti ki felülről, ugyanis ebben az esetben nem lesznek tartósak, nem szervesülnek a magatartás-változások. Sokkal kedvezőbb, ha a gazdasági szereplők önnön hibáikból tanulva, spontán módon, saját hosszú távú érdekeiket felismerve kötelezik el magukat a stabilitás mellett. Ezt a folyamatot elősegíthetik a megfelelő érdekegyeztetési mechanizmusok és intézmények, illetve ideális esetben egy átfogó kereteket biztosító társadalmi-gazdasági megállapodás a szociális partnerek között¹¹. Egy ilyen középtávú, az euró bevezetéséig szóló paktum nagyban megkönnyítheti a kritériumok teljesítését, és kiszámíthatóvá teszi a makrogazdasági pályát nemcsak a külföldi befektetők, hanem a hazai gazdasági szereplők számára is.

Egy másik mérlegelendő tényező a kritériumok teljesítése mellett annak tudomásul vétele, hogy az adott ország erőfeszítései mellett legalább olyan fontos szerep jut az eurozóna fogadókészségének is. Analóg módon az EU-csatlakozási folyamathoz – ahol

¹⁰ Nem árt emlékeztetni arra sem, hogy a paritásról szóló döntés valószínűleg már az ERM II belépés esetén megszületik, hiszen jó esetben – a meghirdetett csatlakozási programot hitelesnek tartva – a piaci jegyzések szinte automatikusan konvergálni fognak az árfolyam-mechanizmus középtérékéhez.

¹¹ Átfogó szociális paktum megkötésére egyébként több uniós államban is sor került a közelmúltban, az euró vonatkozásában a legismertebb történet talán az ír és a görög megállapodásé. Hazánk esetéről lásd részletesebben az ötletet a közelmúltban újra felvető Bruszt és társai (2003) vitacikkét.

ugyan természetesen fontos volt, hogy a tagjelöltek milyen ütemben harmonizálják jogrendszerüket a közösségi normákkal, de emellett a végső döntést az európai országok állam- és kormányfői hozták meg –, az euró bevezetéséhez is szükség lesz a jelenlegi tagállamok további elkötelezettségére a keleti bővítés mellett.

Az euró bevezetésével kapcsolatos vitában felmerül az a taktikai jellegű faktor is, hogy azért sem célszerű sietni a közös valutával, mert a Stabilitási és Növekedési Paktum körüli heves viták arra utalnak¹², hogy a közeljövőben fellazítják a felvételnél érvényes kritériumrendszert (pl. megemelik a folyó költségvetési hiányra kiszabott jelenlegi mértéket). Ez a vélekedés szerintem félreértésen és illúziókon alapul, ugyanis a „klubba” való bejutás szabályait nem fogják megkönnyíteni azért, mert a tagoknak nem tetszik a belső magatartási kódex. Ráadásul az európai döntéshozók tisztában vannak vele, hogy a csatlakozás feltételeinek a felvizezése valószínűleg komoly következményekkel járna a globális pénzpiacokon is, ugyanis a piaci szereplők szemében aláásná az euró és az európai gazdaság stabilitásába vetett hitet, ami szintén a jelenlegi maastrichti konvergencia-előírások fenntartását támasztja alá.

Menetrendek az euró bevezetésére Magyarországon és a KKE-régióban

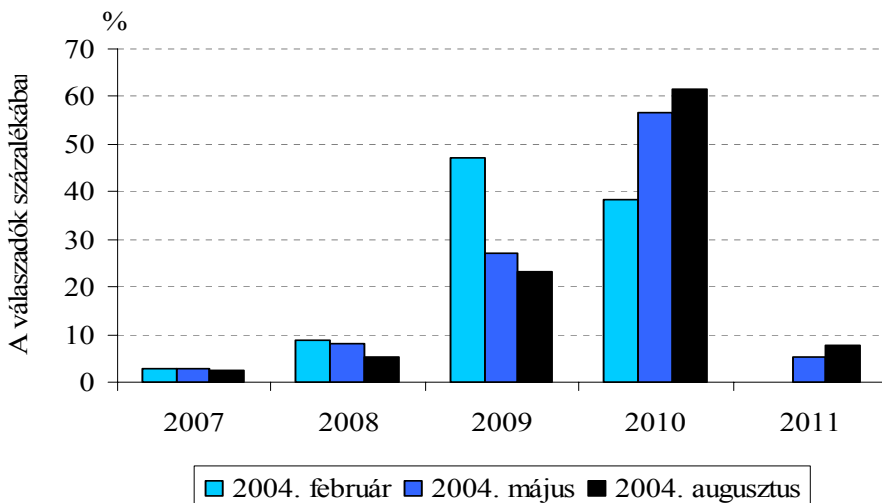
Az eddigiek nyomán meg is éreztünk a problémakör legaktuálisabb fejezetéhez: mikorra időzítjük tehát konkrétan az érintett országokban az euró átvételét? Láthattuk, hogy a közös valuta jelentékenyen hozzájárulhat a gazdasági teljesítmény előmozdításához, illetve a Maastrichtban előírt szigorú makrogazdasági pálya nincs ellentétben az ország hosszú távú érdekeivel. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy kampányszerűen álljon neki a gazdasági vezetés a kritériumok erőltetett ütemű teljesítésének, ugyanis az túlzott mértékű gazdasági kilengéseket okozna, és irreális politikai-társadalmi áldozatokat követelne.

Az időzítésről szóló vita természetesen nem csak elméleti síkon jelentkezett eddig hazánkban, hiszen az elmúlt években több konkrét gazdaságpolitikai terv célkeresztjében is ez állt. Mint közismert, Magyarország az elmúlt időszakban már kénytelen volt egyszer elhalasztani a hivatalos céldátumot. 2003 júliusában az Előcsatlakozási Gazdasági Program (*Pre-Accession Economic Programme*) talán elhamarkodottan 2008. január 1-jei céldátumot irányzott elő (*Magyar Köztársaság Kormánya 2003*). A sáveltolást követő helyzetben a gazdaságpolitikai vezetés a közös valuta viszonylag gyors bevezetésének ígérését használta fel a befektetői hangulat megnyugtatására. Mivel a kritériumok teljesítéséhez szükséges konszolidációs lépések elmaradtak, ráadásul 2003 második felében egyrészt romlottak az inflációs kilátások az indirekt adók emelése miatt, másrészt a költségvetési hiányszámok is állandó felülvizsgálatra szorultak, így a céldátum kitűzése nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. 2004 elejétől egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a gazdasági kormányzat kénytelen a realitásokhoz illeszkedő valutauniós tervet készíteni. A következő ábrán jól látható, hogy a piaci szereplők túlnyomó többsége már 2004 elejétől kezdve, a módosítás előtt hónapokkal sem hitt az eredeti terv betartóságában.

¹² Erről jó áttekintést ad Benczes (2003).

1. ábra:

A legvalószínűbbnek tartott eurócsatlakozási időpontok eloszlása (regionális Reuters felmérés a pénzügyi szereplők körében)

Forrás: MNB 2004: 19.

Összhangban a várakozásokkal, az uniós csatlakozás utáni hetekben, 2004 májusában első ízben elkészített magyar *Konvergenciaprogram* már 2009-2010-re helyezte át a közös valuta átvételének tervezett idejét (*Magyar Köztársaság Kormánya 2004*), amit az elemzők az első pillanattól kezdve a távolabbi évszámot teljesíthetőbbnek vélték, de facto 2010-ként kezelnek. Ez egyben nem kívánatos precedenst is teremtett, ugyanis az eurózána jelenlegi tagjainak mindegyike képes volt az általa meghirdetett menetrend szerint eljutni az európai valutaunióba, s az új tagállamok közül is csak Magyarország kényszerült eddig álláspontja érdemi felülvizsgálatára.

Ehhez kapcsolódóan fontos itt is hangsúlyozni, hogy bár a fent ismertetett módosítást viszonylag csendesesen fogadták a hazai pénzügyi piacokon érdekelt intézményi alapok¹³, ebből a tényből nem következik az, hogy egy újabb időponteltolást ugyanilyen olcsón meg lehetne úszni. Sokkal valószínűbb, hogy a felkészülési időszak további elnyújtása komoly deviza- és állampapírpiaci zavarokkal és forintgyengüléssel járna együtt, s ezek súlyosabb esetben megakaszthatják a magyar gazdaság felzárkózását az uniós átlaghoz¹⁴.

¹³ Paradox módon az euróstratégia viharmentes átütemezése annak is köszönhető talán, hogy a kezdetektől komoly kételemek merültek fel a 2008-as évszám realitásával kapcsolatban, így a piaci pozíciók kiépítése során sem alapoztak különösebben erre a menetrendre. Ez persze nem jelenti azt, hogy a kérdéskörben tanúsított puhaság ne járult volna erőteljesen hozzá ahhoz az általános bizalomvesztéshez, ami a hazai gazdaságpolitikai intézményekkel szemben az érintett időszakban bekövetkezett.

¹⁴ Ezt a veszélyforrást mérséklendő, valamint a Konvergenciaprogram „bizalmi próbakö” jellege miatt Csermely (2004) azt javasolja, hogy ezt a több éves gazdaságpolitikai stratégiát ne csak a regnáló kormány fogadja el, hanem egy parlamenti szavazás is erősítse meg hatályában, ami várhatóan nagyobb hitelességet teremt a piaci szereplők szemében arra vonatkozóan, hogy egy esetleges kormányváltás után nem vizsgálják felül a deklarált menetrendet.

A tanulmányomban már eddig is több helyen hangsúlyoztam, hogy a magyar helyzet reális értékeléséhez regionális kitekintésben szükséges vizsgálnunk a kérdést, összevetve a többi most csatlakozott kelet-közép-európai állam elképzeléseivel a hazai menetrendet. A következő táblázatban összefoglaltam a legfontosabb adatokat a térség eurózónához történő csatlakozásának stratégiáival kapcsolatban.

6. táblázat:

A kelet-közép-európai országok eurós csatlakozási helyzete 2004 végén

	Hivatalos céldátum	Fiskális deficit a GDP arányában (referenciaérték: 3%)*	Inflációs ráta (%) (referenciaérték: 2,4%)**	Megjegyzés
Csehország	2010	-5,0	1,8	<i>Nyíltan vállalt kiváró politika</i>
Észtország	2007	0,3	2,0	<i>Teljesíthető a szigorú rezsim miatt</i>
Lengyelország	2009-2010	-5,6	2,5	<i>Kételyek a cél végrehajthatósága körül</i>
Lettország	2008	-2,0	4,9	<i>Teljesíthető a szigorú rezsim miatt</i>
Litvánia	2007	-2,6	-0,2	<i>Teljesíthető a szigorú rezsim miatt</i>
Magyarország	2009-2010	-5,5	6,5	<i>Kételyek a cél végrehajthatósága körül</i>
Szlovákia	2008-2009	-3,9	8,4	<i>Kiváró álláspont után gyorsítás</i>
Szlovénia	2007	-2,3	4,1	<i>Teljesíthető a fegyelmezett gazdaságpolitika miatt</i>

Forrás: Saját gyűjtés, illetve a makroadatok esetében: EKB 2004:23.

* Az Európai Bizottság előrejelzése a 2004. évre.

** Az inflációs számok a 2003 szeptembere és 2004 augusztusa közötti időszakra vonatkoznak.

A táblázatból világosan kitűnik, hogy nagyjából két táborra szakadtak az új tagállamok a közös valuta átvételét illetően: a lehető legkorábbi bevezetés mellett állnak ki a baltiak és Szlovénia, és csak az évtized legvégére várható a visegrádiak csatlakozása az egységes európai valutatömbhöz. Természetesen a közeljövőben még lehetséges kisebb átrendeződés ezen a területen, Szlovákia felzárkózhat Lettország mellé, illetve az uniós tagság 2007-es elnyerése után Bulgária is befoghatja a cseh-lengyel-magyar triót. A térség országainak figyelemmel követése azért is fontos, mert valószínűsíthető, hogy ebben a csatlakozási fordulóban is csoportos felvételek lesznek, vagyis nem igazán lesz érdemes egyesével bekapogtatni az eurózóna kapuján. Csaba (2002b) részletesen bizonyította még az EU-tagság kapcsán, hogy mind a régi tagországok fogadókészségének potenciális csökkenése, mind a felkészülés „mozgó célpontra lövünk” jellege miatt nem megal-

pozott a csatlakozás halogatására építő stratégia. Tekintve, hogy a sarkalatos európai integrációs döntések politikai dinamikája nem sokat változott azóta, a közös valuta előtt a most még nyitott ablakok is bezáródhatnak, ha az eurózona stabilitása közben megrendül valamilyen krízis, vagy netán éppen a keleti bővülés kiváltotta negatív folyamatok hatására. Egy hivatalosan is többséssé váló integrációs tömörülés kialakulása nem kedvezne azoknak az államoknak, amelyek időben elnyújtva akartak a belső maghoz kapcsolódni.

A fentiekén túlmenően egyelőre megbecsülhetetlen, hogy milyen gazdasági konzekvenciái lennének annak, ha a KKE-országok közül egy vagy néhány tartósabban, vagy akár csak néhány évre kívül rekedne a monetáris unió. Várhatóan lemaradna a friss külföldi működő tőkéért folytatott egyre hevesebb versenyfutásban, illetve nehezedhetne a portfóliótőke becsábítása is az érintett kötvény- és részvénytőzsi piacokra. Ebből a szempontból nem igazán találó az évek óta kimaradó gazdaságokkal (Dánia, Svédország, Egyesült Királyság) való összevetés, ugyanis előbbieik stabilitása, fejlettsége és az általuk korábban kivívott befektetői bizalom nyilvánvalóan sokkal kevésbé sebezhetővé teszi őket még az eurózónán kívüli gazdaságként is. Következésképpen az új tagállamok kimaradói várhatóan megfizetnék a döntésük árát a csökkenő tőkebeáramlásban, a romló üzleti feltételekben, és a nehezedő külső finanszírozási környezetben, legalábbis abban az időszakban, amíg még fenntartanák a saját valutarendszerüket.

Következtetések

Egyre több vitát vált ki a kelet-közép-európai országokban a közös valuta bevezetésére vonatkozó stratégia kérdésköre. Az uniós tagság elnyerése után a figyelem középpontjába került az újabb integrációs mélyülés levezénylése. Tanulmányomban a magyar helyzetet és terveket vettem górcső alá, mindvégig térségi kitekintésben elemezve a helyzetet, ugyanis meggyőződésem szerint a régió többi országával való folyamatos összevetés teremt olyan kontextust, amelyben reálisan elhelyezhető és végiggondolható az euróval kapcsolatos magyar gazdaságpolitika.

A Csatlakozási Szerződés ugyan jogi kötelezettséggé teszi az új tagállamoknak a közös valuta előírásoknak megfelelő átvételét, de ettől függetlenül a valutauniótól várható többletstabilitás, és az egységes pénz kereskedelemteremtő hatása közgazdaságilag is előnyössé teszi a részvételt a térség országainak. Az előírányzott 3-5 éves felkészülési időszak teljesíthetőnek látszik, hiszen a 12 jelenlegi tagállam egy része sem volt kedvezőbb kiinduló helyzetben a maastrichti kritériumokat tekintve ugyanilyen távolságra az eurótól, ráadásul makro- és mikroszerkezeti relációban is hasonultak a rendszerváltás folyamata során a volt szocialista gazdaságok a nyugat-európai mintához.

A közös valuta minél hamarabbi bevezetése elsősorban azzal indokolható, hogy az akadálytalan tőkeáramlások és globális pénzügyi piacok érájában aránytalanul sebezhetővé tesz egy kis országot a pénzügypolitikai autonómia fenntartása. Az átmenet elnyújtása melletti érvek megítélésem szerint túlbecsülik az önálló árfolyam- és monetáris politika hatásosságát, másrészt indokolatlanul felnagyítják azokat a feszültségeket, amik a reál és a nominális konvergencia között húzódnak meg a posztszocialista országok esetén. Ezzel szemben mind a modern közgazdasági elmélet, mind a közelmúlt gazdaságpolitikai tapasztalata inkább arrafelé mutat, hogy az árstabilitás és a fe-

gyelmezett fiskális pozíció inkább támogatja a dinamikus növekedést, mintsem hátráltatná, visszafogná azt.

Magyarország sajnálatosan precedenst teremtett 2004 májusában az eredetileg kitűzött euró-menetrendje felülvizsgálatával. A hivatalos halasztás utáni új céldátum 2010 lett, amelynek megvalósíthatóságával kapcsolatban már szintén elkezdtek szaporodni a szkeptikus hangok itthon és külföldön is. A határozott cselekvés már csak azért sem várható magára, mert ezek a kételkedő vélemények a releváns pénzügyi szereplők kritikus tömegét elérve egyfajta önbeteljesítő jóslatként önmaguk is képesek eltolni a közös valuta bevezetésének időpontját. Elegendő itt arra gondolni, hogy a felboruló konvergenciapálya, vagy akár csak az erre vonatkozó várakozások felerősödése miatt meginduló tőkekiáramlás komoly nyomás alá helyezheti, illetve akár leértékelődésre is kényszerítheti a nemzeti valutát, ami könnyen meghiúsíthatja az árfolyamra, az inflációra, illetve a kamatlábakra vonatkozó kritériumok teljesítését.

Zárógondolatként annyit mindenképpen leszögeznek, hogy a kérdéses dátum további eltolása, vagyis egy 2010 utáni időpont megjelölése az írásomban felsorakoztatott érvek alapján semmiképpen sem tűnik közgazdaságilag indokolt és racionális lépésnek. Ráadásul azt is érdemes szem előtt tartani, hogy a módosított célkitűzés ellehetetlenülése valószínűleg már szinte jövátelhetetlen károkat okozna a magyar gazdaságpolitika hitelességének és reputációjának tekintetében, vagyis ehhez már kormányzati ciklusokon átívelően ragaszkodniuk kellene a hazai döntéshozóknak.

Hivatkozások

- Ádám Zoltán (2004): *The Power of Path Dependence? State Capacity and Autonomy in East Central Europe during Transition*. *Competitio*, 3. évf. 1. sz. 154–168.
- Andor László (2003): *Monetáris evolúció Európában. Szükségyszerűség és esetlegesség a pénzügyi integráció fejlődésében és az EU bővítésében*. In: Wiener György (szerk.): *Euró. Érvek és ellenérvek*. Kormányzati Stratégiai Elemző Központ Stratégiai Füzetek 16. sz., Miniszterelnöki Hivatal, Budapest, 27–58.
- Baldwin, Richard – Berglöf, Erik – Giavazzi, Francesco – Wildgrén, Mika (2001): *Nice Try: Should the Treaty of Nice be Ratified?* Centre for Economic Policy Research, Monitoring European Integration, 11. sz., London.
- Bartha Attila – Matheika Zoltán – Oblath Gábor – Pásztori Veronika (2003): *Magyarország csatlakozása az euró-övezethez. Az EMU-csatlakozás előnyei és lehetséges hátrányai*. Kopint-Datorg Műhelytanulmányok, 36. sz., Budapest.
- Benczes István (2003): *A Stabilitási és Növekedési Paktum kritikai értékelése*. *Európai Tükör*, 8. évf. 4–5. sz. 59–78.
- Bokros Lajos (2000): *Visegrad Twins' Diverging Path to Relative Prosperity. Comparing the Transition Experience of the Czech Republic and Hungary*. A tanulmány a Cseh Nemzeti Bank konferenciájára készült, szeptember 22., Prága.
- Borowski, Jakub (2004): *Costs and Benefits of Poland's EMU Accession: A Tentative Assessment*. *Comparative Economic Studies*, 46. évf. 1. sz. 127–145.
- Bratkowski, Andrzej – Rostowski, Jacek (2000): *The EU Attitude to Unilateral Euroisation: Misunderstandings, Real Concerns, and Ill-designed Admission Criteria*. In: Brzeski, Andrzej – Winiecki, Jan (szerk.): *A Liberating Economic Journey: Post-Communist Transition*, The Cromwell Press for CRCE, London.
- Bruszt László – Oblath Gábor – Tóth András (2003): *Összehangolt cselekvés. Gondolatok egy középtávú társadalmi-gazdaságpolitikai megállapodásról*. *Népszabadság*, szeptember 27.
- Csaba László (2002a): *Pótlólagos felvételi követelmény-e az euróérettség?* *Külgazdaság*, 47. évf. 2. sz. 32–46.

- Csaba László (2002b): *Laekentől a bővülésig*. Európai Tükör, 7. évf. 1–2. sz. 3–16.
- Csaba László (2002c): *A magyar modell. (Tündöklés és bukás)*. Competitio, 1. évf. 1. sz. 2–12.
- Csajbók Atilla – Csermely Ágnes (szerk.) (2002): *Az euró bevezetésének várható hasznai, költségei és időzítése*. MNB Műhelytanulmányok, 24. sz., Magyar Nemzeti Bank, Budapest.
- Csatlakozási szerződés (2003): A Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma. Webcím: <http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/7F4DB2B5-F0FB-453B-8751-48C0B95B1D35/0/13Acthu3.pdf>, letöltve: 2003. 11. 16.
- Csermely Ágnes (2004): *Convergence Expectations and Convergence Strategies: Lessons from the Hungarian Experiences in the pre-EU Period*. Comparative Economic Studies, 46. évf. 1. sz. 104–126.
- Economic Survey of Europe* (2004): United Nations Economic Commission for Europe, 1. sz., Genf. Webcím: <http://www.unece.org/lead/pub/041/041c0.pdf>, letöltve: 2004. 06.17.
- EKB (2004): *2004. évi konvergenciajelentés*. Európai Központi Bank, Frankfurt.
- Erdős Tibor (2003): *Fenntartható gazdasági növekedés*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Gibson, Heather D. – Tsakalotos, Euclid (2004): *Capital Flows and Speculative Attacks in Prospective EU Member States*. Economics of Transition, 12. évf. 3. sz. 559–586.
- Gros, Daniel (2000): *How Fit are the Candidates for EMU?* The World Economy, 23. évf. 10. sz. 1367–1378.
- Farkas Beáta – Várnay Ernő (2000): *Bevezetés az Európai Unió tanulmányozásába*. JATEPress, Szeged.
- Kondrát Zsolt – Wenhardt Tamás (2004): Magyarország helyzete nemzetközi összehasonlításban a Gazdasági és Monetáris Unió konvergenciakritériumainak teljesítésében 2003 végén. MNB Műhelytanulmányok 29. sz., Magyar Nemzeti Bank, Budapest
- Kopits György (2002): *Central European EU Accession and Latin American Integration: Mutual Lessons in Macroeconomic Policy Design*. Oesterreichische Nationalbank, Working Paper 75. sz., Osztrák Nemzeti Bank, Bécs.
- Kopits György – Székely P. István (2003): *Fiscal Policy Challenges of EU Accession for the Baltics and Central Europe*. In: Tumpel-Gugerell, Gertrude – Mooslechner, Peter (szerk.): *Structural Challenges for Europe*. Edward Elgar, 277–297.
- Kornai János (2000): *Tíz évvel a Röpírat angol kiadásának megjelenése után*. Közgazdasági Szemle, 47. évf. 9. sz. 647–661.
- LNB (2005): *Information from the Meeting of the Representatives of the Government of the Republic of Poland with the Monetary Policy Council*. Sajtóközlemény, február 7., Lengyel Nemzeti Bank, Varsó.
- Magyar Köztársaság Kormánya (2003): *Magyarország középtávú gazdaságpolitikai programja az uniós csatlakozás megalapozásához*. Webcím: <http://www.p-m.hu>, letöltve: 2003. 11. 16.
- Magyar Köztársaság Kormánya (2004): *Magyarország konvergencia programja*. Webcím: <http://www.p-m.hu>, letöltve: 2004. 10. 21.
- Matolcsy György (szerk.) (2004): *Magyar euróstratégia. Az euró hazai bevezetésének forgatókönyvei, egy társadalmi és gazdasági szempontból optimális ütemezés feltételrendszere*. Növekedéskutató Intézet, Budapest.
- Mladek, Jan (2003): *Csehország és az euró*. Európai Szemle, 14. évf. 1–2. sz. 79–84.
- MNB (2004): *Inflációs jelentés (augusztus 16.)*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest.
- Neményi Judit (2003): *Az euró bevezetésének feltételei Magyarországon*. Közgazdasági Szemle, 50. évf. 6. sz. 479–504.
- Oblath Gábor (2003): *Az euró hazai bevezetése: Belül biztonságosabb*. Figyelő, 47. évf. 18. sz. 24–28.
- Oblath Gábor – Péntes Petra (2004): *A nemzetgazdaság nemzetközi versenyképessége: értelmezések, mutatók és néhány tanulság*. Külgazdaság, 48. évf. 2. sz. 33–64.
- Polgár Éva Katalin (2003): *Az Európai Monetáris Rendszer és az ERM-2*. Közgazdasági Szemle, 50. évf. 4. sz. 350–369.
- Rostowski, Jacek (2003): *When Should the Central Europeans Join the EMU?* CASE Studies and Analyses, 253. sz., Center for Social and Economic Research, Varsó.
- Surányi György (2002): *Az egyensúlyromlásnak infláció a beceneve*. Népszabadság, december 24.
- Vincze János (2004): *Eurót? Mikor? (De miért is?)*. Beszélő, harmadik folyam, 9. évf. 4. sz. 18–26.